

250-ГОДИШЊИЦА ОД РОЂЕЊА ЕУСТАХИЈЕ АРСИЋ

ЈЕЛЕНА МАРИЋЕВИЋ БАЛАЋ

ПОЛЕЗАН ПОРТРЕТ СЛИКАН НА ЧАЈНИКУ: АСПЕКТИ БАРОКА У ДЕЛУ ЕУСТАХИЈЕ АРСИЋ (1776–1843)¹

САЖЕТАК: У раду су анализирани *Полезна размишљања* (1816) и *Морална поученија* (1829) Еустахије Арсић у светлу карактеристичних барокних мотива и тема, као што су „вода у покрету”, роса, пара и снег. Имагинацију српске списатељице одређују ингену и кончето. Њено дело има потенцијал да се протумачи у светлу екопоетике, с обзиром на преплет не само поезије и прозе већ и уметности са науком.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Еустахија Арсић, *Полезна размишљања*, *Морална поученија*, барок, метафизичка поезија, духовност, космизам

Владимир Миланков је врло свеобухватно писао о Еустахији Арсић (1776–1843), посветивши јој монографију *Еусѡахија ѡл. Арсић и њено доба* (2001), тј. *Евсѡахија Арсић – ѡрва сѡисаѡељѡца новије срѡске књижевности* (2014). Колико је било могућно, сабрани су бројни подаци о њеном животном путу, члановима породице и савременицима, те контекстуализовани са идејама и историјским духом епохе у којој је живела. Као прилог културној историји Миланковљева књига чини се драгоценом синтезом. Читаоци могу сазнати разноврсне чињенице о првој српској списа-

¹ Рад је проистекао из теза припремљених за одржавање предавања о Еустахији Арсић у Жупанијском савету у Араду, а у организацији Савеза Срба у Румунији 14. 3. 2026. године.

тељици после Јефимије, од општих података о томе да су родитељи Еустахије Арсић Стаке били Гаврило и Марта Цинцић, а да се удавала три пута – за Јована Лацковића у Копривници, Тому Радовановића у Горњем Карловцу и Саву Арсића у Араду, до интересантних података попут факта да је њен портрет био насликан на чајнику порцеланског сервиса са ликовима чланова породице њеног другог супруга.² Романескна судбина прве жене сараднице *Лейо-йиса Матице српске* (тј. *Сербске лџиојиси*) и прве жене која је постала чланица Матице српске потврдила се у више аспеката. Не само да је објавила *Морална њоученија* у 19. књизи *Лейојиса* за 1829. годину и дала прилоге од 50 форинти у сребру за Матицу српску 1838. године, као и тестаментом гарантован прилог од 500 форинти,³ већ је у Араду окупљала младе девојке у круг *Љубиће-љица муза*,⁴ претплаћивала се на бројне књиге и била унеколико мецена. Јоаким Вујић јој је посветио *Живојоојисаније* (1833), будући да га је потпомогла износом од 450 форинти.⁵ Име Еустахија било је веома ретко чак и за доба 18. столећа, али је изведено од мушког имена Евстатије, које значи *непоколебљиви*.⁶ Чини се да је ова особина присутна у значењу њеног имена одредила њен животни пут, снагу за борбу и истрајност на пољу културног, књижевног, уметничког, научног и просветитељског прегалаштва.

Њен опус није одвише велики, али је дакако драгоцен и није без литерарне вредности. Стаје у три референце: *Совјеј мџерниј* (Будим 1814), *Полезна размишленија о чејирах јодишних временах* (Будим 1816) и *Морална њоученија (Сербске лџиојиси 1829)*. Стеван Бугарски у предговору за савремено издање *Полезних размишљања* њену поетику описује интертекстуалним релацијама са *Новим заветом*, делима Доситеја Обрадовића, Павла Кенгелца, Атанасија Стојковића, али и страних аутора који су писали на енглеском, француском и немачком језику.⁷ Дискретно је поставио

² Владимир Миланков, *Евстџахија њл. Арсић и њено доба*, Аурора, Нови Сад 2001, 30.

³ Исто, 19. Еустахија Арсић постала је чланица Матице српске исте године када и Јеремија Гагић. Уп. Исто, 238.

⁴ Исто, 39.

⁵ Исто, 226. О Еустахији Арсић и Јоакиму Вујићу писала је Исидора Поповић у раду „Еустахија Арсић и Јоаким Вујић”, *Арад кроз време 15: зборник радова*, прир. Стеван Бугарски и Љубомир Степанов, Савез Срба у Румунији, Темишвар 2014, 45–62. У *Ојисанију живојоа* Саве Текелије, с друге стране, Еустахија Арсић помиње се као *Цинцићка* у врло негативном контексту, будући да су се судски спорили око куће коју је била купила Арсићкина мајка.

⁶ Исто, 36.

⁷ Стеван Бугарски, „Приступ”, у: Еустахија Арсић, *Полезна размишљања*, превео, приредио и допунске текстове написао Стеван Бугарски, Савез Срба у Румунији, Темишвар 2013, 14.

питање њене оригиналности, али је констатовао њену изузетну и „запањујућу” „обавештеност у питањима етике, философије, економије, митологије, па је све то још и зачинила дражесним излицима сентименталности, женствености, заступањем женских права и истицањем улоге жене у породици и друштву”.⁸

Теодора Петровић била је знатно строжи критичар Арсићкиног дела, подробно се бавећи утицајима, што је важан допринос у светлу компаратистике, међутим, на концу наводи да „третира толики број научних питања да их је немогуће све поменути. Много пута се ни сама није могла снаћи у материји коју је обрађивала, признаје своју немоћ и каже: ’Но даље не дерзајет моја филозофија.’ Пошто њена схватања и тумачења нису значајна за данашњу науку, непотребно је у појединостима их тумачити и рашчлањивати”.⁹ Међутим, чини се да управо научни сегменти прозе Еустахије Арсић са становишта данашње науке о књижевности могу да се унеколико протумаче у светлу екопоетике, као интегрални део уметничког текста.

Примећено је, наиме, „преливање стандардног есејистичког дискурса у лирско-прозни или ритмичко-прозни”¹⁰ као поетички поступак Еустахије Арсић, што говори о поетолошкој комплексности њеног дела.¹¹ У тај домен спадало би и „преливање” литерарних, прозних и песничких пасаж са научним сегментима, који су интегрални део њене замисли, сасвим легитиман и подстицајан са становишта екопоетике каквом је виде Јулија Фједорчук и Херардо Белтран у тројезичној монографији на пољском, шпанском и енглеском језику *Екопоетика. Еколошка одбрана поезије* (2020). На трагу промишљања о последицама „треће научно-технолошке револуције”, они пишу о покушајима ревидирања и стварања нове „треће културе”, као епохе у којој треба да живимо. Она, наиме, мора да буде интегришућа, будући да је велики проблем то што постојећа „трећа” ера која „ставља науку изнад уметности, а инструментализовани разум изнад маште”.¹² Такав поредак требало би

⁸ Исто, 15.

⁹ Теодора Петровић, „Еустахија Арсић, прва српска списатељица”, у: *Од барока до класицизма*, прир. Милорад Павић, Нолит 1966, 511.

¹⁰ Сава Дамјанов, „Три лирске фантазмагорије Еустахије Арсић”, у: Сава Дамјанов, *Врхови несигурности*, Службени гласник, Београд 2011, 139–140.

¹¹ Уп. Татјана Јовићевић, „Ум и осећајност: Ка поезији Еустахије Арсић”, у: Татјана Јовићевић, *Књижевности изван њихове: Лирска поезија „Досије-јевој доба”*, Институт за књижевност и уметност, Београд 2021, 147.

¹² Julia Fiedorczuk, Gerardo Beltrán, *Ekopoetyka / Ecológica / Ecopoetics, Ekologiczna obrona poezji / Una defensa ecológica de la poesía / An ecological “defence of poetry”*, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego – Biblioteka Iberyjska, Uniwersytet Warszawski – Instytut Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich, Warszawa 2020, 11.

превазићи, а кључно решење овог питања била би екопоетика, схваћена као „интегришућа пракса која води ка стварању нових начина живота и нових облика знања”.¹³ Термин је изведен од грчких речи за дом и стварање,¹⁴ па се утолико чини да је простор имажинације српске списатељице управо дом у којем ствара текстуалну тканицу на три разбоја. Стога бисмо њену поетику могли да именујемо интегришућом и посве атрактивном за нова теоријска сагледавања, будући да се застарелост научних схватања превазилази у светлу њиховог уметничког потенцијала, који онда може да буде схваћен чак и у метафизичком кључу, или пак као песма у прози.

Издвојила бих сегмент *Полезних размишљања* „Из созерцања природе” о припремању „сока нерава”, о смрти и из људског живота. Најпре се наводи да су све излучевине настале из крви: „жуч, слина, семена житкост и сок нерава”,¹⁵ што спада у манир обраде барокне теме „воде у покрету”.¹⁶ Еустахија Арсић затим развија идеју о „соку нерава”, који представља крв у свом преображају, поредећи винову лозу са људским телом и вино са „соком”: „Када се грозд винове лозе раздроби, ми обазриво примамо његов слатки сок, уливамо га у судове и чувамо у својим просторијама. А када се човечије покривало разруши, када се исушени сасуди нашега тела раздубе, када се срце заустави и када смртна магла покрије очи, о, кад бисмо могли тада сабрати, ради чувања, драгоцени сок нерава, којим су претходно сасуди кипели, а сада, ето, неспособни стоје!”¹⁷ С обзиром на то да све у природи кружи, списатељица долази до једне ингениозне замисли, која је готово песнички надахнута у духу европске метафизичке поезије. Понудила је, наиме, могућност да „сок нерава”, вино нашег постојања илити наша памет, сећања, духовно искуство и образовање, пошто су замишљени као течност, могу да испаре, тј. трансформишу се у ваздуху, кондензују и „падну на земљу” у виду метафоричке кише: „И тако, када се у време смрти или при труљењу сок нерава или спирт подиже у ваздух, шта се тамо догађа? Он ће имати кружење ваздуха као и остале материје. [...] Нисмо ли усисавали у себе ваздух, разну материју, једнако као и власне цеви воду?”¹⁸ Дакле, као што се можемо посредством ваздуха заразити болешћу, јер нужно уди-

¹³ Исто.

¹⁴ Исто.

¹⁵ Е. Арсић, *Полезна размишљања*, 72.

¹⁶ Žan Ruse, *Književnost baroknog doba u Francuskoj: Kirka i paun*, prev. Tamara Valčić Bulić, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad 1998, 141.

¹⁷ Е. Арсић, *Полезна размишљања*, 73–74.

¹⁸ Исто, 81.

шемо испарења, тако, истовремено, уносимо у себе и „сок нерава” и „спирт”, који потенцијално, иако то списатељица не експлицира већ само сугерише, постаје део наших необјашњивих духовних преображаја или необичних „зараза”. Таква имагинација функционише као барокни ингенио (*ingegno*), којим се манифестује домишљатост којом се стваралачки повезује неповезиво и креира непостојеће, чиме се, штавише, улази у домен божанског.¹⁹ Иако има ингениозне идеје и готово песнички промишља о свету и људском духу и души, Арсићка осећа границу управо спрам божанског поретка и зато, а не због тога што је неупућена у научном смислу, констатује: „Али даље се не усуђује моја филозофија”.²⁰

На том трагу, завршеци поглавља састава „Четири човекова узраста” („I. Младенац”, „II. Младић”, „III. Човек у зрелом узрасту” и „IV. Старац”) завршавају се кончетистичким поентама у виду цитата из Давидових *Псалама*. Тим поступком је своја промишљања закључила сагласјем са стиховима, који постају колико њено мишљење, толико и духовна молитва. Стиче се утисак да се код ње мире наука и вера, што је сасвим сагледиво на плану обраде мотива росе и цвећа, као метафора колико за пролазност живота, толико и за спознају Бога.

Примера ради, у сегменту „Јесен” *Полезних размишљања* она наводи да је Левинијино лице било „светлије од ружице коју јутарња роса кропи; њена боја била је подобна цвету крина или снегу са врха Алпских гора; учтива добродетелј одражавала се у њеним очима: поглед јој увек беше оборен ка земљи... но погледима својим оживљавала је цвеве”.²¹ Попут енглеских метафизичких песника, који су у кругу и сфери видели могућност сагледавања и контакта са Богом, српска списатељица управо на тај начин карактеризује Левинију. Нико, како пише Жорж Пуле, „није боље од Марвела умео да повеже и стопи сва значења сићушне кружности. Капљица росе је затворена у себе, она одбија сваки додир са спољашњим светом, она жели да општи само са другом сфером [...] у својој сићушности, сфера душе одражава, сферу Бога. [...] Када се затвори у своју округлину, она у њу затвара округлину неизмерног, стога, када се истопи на сунцу, не ишчежава, него само губи своју сићушност. [...] сфери душе одједном враћа њене праве димензије које су димензије бескраја”.²² Опис Левинијине лепоте део је есте-

¹⁹ Уп. Mirka Zogović, *Barok: književna teorija i praksa*, Narodna knjiga – Alfa, Beograd 2007, 16–18.

²⁰ Е. Арсић, *Полезна размишљања*, 75.

²¹ Исто, 53.

²² Жорж Пуле, *Метаморфозе Круја*, прев. Јелена Новаковић, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад 1993, 55.

тизације барокне „воде у покрету” јер у само једној реченици имамо мотиве росе и снега, а улази се у домен божанског како кроз росу, тако и кроз оживљавање илити васкрсење које њено лице дарује цветовима на земљи. Слика лица доведеног у везу са ружицом прекривеном капљицама росе оличење је божанског присуства на њему, али отвара могућност да се погледом на њега досегне рај. Вољени Палемон јој екскламативно и усхићено ускличе: „Буди украс мог врта!”²³ Тиме је сугерисао да је њихова љубав ствар Божје воље и промисли.

Вредно је истицања и место у поглављу о јесени у којем Еустахија Арсић пише о потреби еманципације жена: „Но мотрите да нас не угледа она немирна глава, која говори како женском полу није потребно да учи читати и писати, да пише љубавницима писма; за женско је, вели, преслица. Још прави неке дивље кармине. Није, вели, за Мару *Ийиика јеройолиийика*, ни за магарца сено”.²⁴ Спомен барокног зборника емблема из 1774. године у овом контексту је врло индикативан, будући да се ради о педагошком, моралном и дидактичком штиву које је утемељено управо на епизодама и примерима из *Свејої йисма. У Песмарици Аврама Милеїића* дат је запис песме „Пашхалија новаја”, у којој се у шалливо-ироничном духу говори управо о жени по имену Марија која чита *Ийику јеройолиийику*: „Из саме Итике и свете Библије / Разговори јесу госпође Марије: / Нит’ се она пече у овоме свету, / Но сваки час чита божествену трисвету; / Пак ће опет, веруј, овог лета бити / Да ће се и она дати намолити”.²⁵ У песми је презентован тип побожне жене која се образује, посвећујући се читању *Ийиике*, међутим, лирски субјект је своди тек на жену која ће се пре или касније удати. Без обзира на хуморну компоненту песме, списатељица врло озбиљно схвата стихове и стаје у одбрану жена које се еманципују у складу са идејом о веку просвећености као веку жене,²⁶ иако трпе и оштру критику, посебно у корпусу српског грађанског песништва, где се осуђује шминкање, помодарство, коцкање жена, варање на картама и небрига о деци.²⁷

²³ Е. Арсић, *Полезна размишљања*, 54.

²⁴ Исто, 58.

²⁵ Сава Дамјанов, *Граждански ероїикон: ероїске сїранице срїске књижевности XVIII и йочейка XIX века*, Stylos, Нови Сад 2005, 58–59.

²⁶ Радивој Додеровић, „Еустахија Арсић у европском женском просветитељском кругу”, *Арад кроз време 15*, прир. Стеван Бугарски и Љубомир Степанов, Савез Срба у Румунији, Темишвар 2014, 15.

²⁷ Уп. Јелена Марићевић Балаћ, „Сатирични аспекти српског грађанског песништва и *Малої буквара за велику децу* (1792) Михаила Максимовића”, *Век йросвеїийеїьсїва у срїској кулїури*, прир. Душан Иванић, Војислав Јелић и Ненад Ристовић, Задужбина „Доситеј Обрадовић”, Београд 2020, 204–208.

Поред контекста српског грађанског песништва, „Четири годишња доба”²⁸ Еустахије Арсић могу се упоредити са истородним темама и космоистичким аспектима Венцловићевих беседа. Венцловић, наиме, пише о годишњим добрима, пратећи њихову смену кроз низање хришћанских празника. Зима се везује за Божић, пролеће најављује Јо[в]ан Претеча, лето зазива Огњену Марију и Св. Илију, а јесен слави Рођење Пресвете Богородице и Успење Пресвете Богородице.²⁹ Он отпочиње сликама зиме, не би ли завршио кулминативним годишњим добом јесени, која је „свачим богата; твоје црево Богородице”.³⁰ Еустахија Арсић пак трактат о сваком годишњем добу отпочиње стиховима који се претачу у прозу, полазећи од пролећа, тј. „Весне”, а завршавајући зимом само наизглед као антиклимаксом, будући да је списатељица рођена у зиму, 14. марта, па она слави своје рођење. Отуда је за њу, као и за Венцловића, зима кулминативна тачка коју благосиља јер јој је сродна.³¹ Звезде, „Даница јутарња”, љубичаста дуга, ветрови, кретање планета, облаци, гром, комета, Њутнов пут светлости и пара заступљени су мотиви којима су описана годишња доба, која су обележје ефемерности попут росе и цвећа, али, истовремено, знак вечности због непрестаног кружења које је константно.

Смена годишњих доба у имагинацијској оптици Еустахије Арсић еквивалентна је кружењу материје у природи, тј. воде из једног у друго агрегатно стање. Кроз призму комете и њеног репа дата је слика управо овог начела: „Скоротечна комета спушта се ка Сунцу; када се телом склони к Земљи, распушта по небу свој величанствен реп. Тада стрепе јужни народи, али мудри, којих су душе озарене светлошћу философије, благосиљају ову славну иностранку; иако не могу тачно определити њен узрок, они виде да је та појава знак блакости Саздатељеве. Може бити да реп ове комете, састављен од мноштва паре, орошава свежеом влажношћу безбројне светове; и сунца која гасну снабдева она новим горућим вештаством, и храни вечни огањ, светлост многобројних звезда”.³² Пара из репа комете која обнавља и оживљава светове, сунца и звезде има сличну идејну вредност са звездицама млечног пута за које Венцловић каже да су настале од капљица млека из Богородичиних

²⁸ Четири годишња доба била су важна и доминантна тема у 18. и 19. веку у европском контексту. Уп. Зигмунд Стоберски, „Кристионас Донелаитис и литавска књижевности”, прев. Вера Живанчевић, *Лейтойис Майице срийске*, год. 141, књ. 395, св. 1, јануар 1965, 37–56.

²⁹ Гаврил Стефановић Венцловић, *Црни биво у срцу*, прир. Милорад Павић, Просвета, Београд 1966, 138–139.

³⁰ Исто, 139.

³¹ Е. Арсић, *Полезна размишљања*, 63.

³² Исто, 50–51.

груди, које су намењене преминулој крштеној деци.³³ Божанско присуство заједничко је и за Венцловића и за Арсићку, као и међусобни преплет и огледање микро и макро космоса. За Венцловића је Богородица кључна фигура, док је Еустахија Арсић не апострофира директно, већ углавном говори о Творцу, ако изузмемо слављење свог рођења и обраћање персонификованој Природи: „Природо, мудра мајко, која својом руком управљаш годишњим добима што круже, како су величанствена дела твоја, каквим пријатним ужасом испуњују она душу која свагда на тебе гледа!”³⁴ Она се, чини се, обраћа Деметри, која је успоставила поредак годишњих доба, не би ли њена ћерка Персефона један део године провела са њом на земљи. Донекле се управо у Персефони могу видети обриси саме списатељице, јер периодични боравак у Хаду постаје еквивалентан смртима тројице њених супруга. Након сваког годишњег доба о којем пише стављена је напомена у курзиву о крају, што је карактеристично за драмске текстове и представља симболичко спуштање завесе у позоришту. Најпосле је експлицирала овакво гледиште: „Сада силазим с (театра) позоришта и предајем своје налазе разумним људима на истраживање”.³⁵ За њу су *размишљања*, тј. жанровски сложено дело које пише, била позорница на којој је она, попут Венцловића, била својеврсни беседник, чак и глумица, што, поред осталог, потврђује и њен стил, динамична комбинација преплета поезије и прозе, али и изразити реторички потенцијал, карактеристичан за својеврсну схоластичку драму, налик на *Трагедокомедију* Емануила Козачинског, која би сублимисала дидактички аспект са уметничким.

Конечно, „Морална поученија” Еустахије Арсић, објављена у *Лейпцигу* 1829. године, могу се у још барем једној тачки укрестити са Венцловићевим беседама. Она је, наиме, написала „алегоријско-дидактичку приповетку”³⁶ о старцу који је копао рупу да засади воћку, али су га задиркивала тројица младића, ругајући му се речима како је боље да себи истеше ковчег јер неће дочекати плод и хладовину стабла. Старац је, укратко, одговорио на наведене опаске, истакавши да сади за унуке, као што су то за њега чинили његови дедови. Три године касније он је са сином и унуком доживео да убере прве плодове са стабла, док су младићи неславно завршили. Први је беспослено пловио чамцем, испустио весло, ударио о оближњу воденицу и окончао живот; други је преминуо од сластољубља, а трећи се побио у театру и задобио смртоносне

³³ Г. С. Венцловић, *Црни биво у срцу*, 167.

³⁴ Е. Арсић, *Полезна размишљања*, 63.

³⁵ Исто, 86.

³⁶ В. Миланков, *Еустахија њл. Арсић и њено доба*, 217.

убоде сабљом.³⁷ Свакако да је најупечатљивији мотив приче дрво које сади старац, јер оно има духовну и метафизичку вредност. Пример је бриге за будућа поколења, која је научена од предака. Плод или воће које се убере са стабла одговара плодовима породичних, духовних и културних вредности, али и Венцловићевим духовним очима слепог Дидима, које су „каквено ангели имаду, којимано се Бог може видети, и скроз којих се тебе голема разума светлост саживе”.³⁸ Милорад Павић протумачио је Венцловићеву метафору дрвета и воћа на следећи начин:

Воћка коју Венцловић зове „разум, сазнање”, „разумно дрво рајско сваком у мозгу му посађено...” и тако свако у својој мисли носи свога бога, који је забрана и недостижност у исто време, али то дрво по Венцловићевом мишљењу није сваком забрањено: „Који је врло mudar и вешт, целе памети, изучен у писму, хитлен је, многозналица” [...] Разум, наука и интелект нису водичи на том путу: ту је прави путоказ четврта димензија људске душе, духовне очи („очи слепога Дидима”, како то Венцловић формулише у метафори на анегдотском материјалу) које божанска светлост прочишћава и отвара. То је оно Венцловићево „дрво познања” које човек носи засађено у себи, јер свако у себи има свога бога.³⁹

Дакле, дрво Еустахије Арсић може можда да буде виђено као вертикала која старца и његову породицу повезује са Богом и представља бригу за душу. Објавивши ову причу баш у *Лейтојису*, списатељица је имплицитно естетизовала културни императив самог часописа, који је Георгије Магарашевић изнео у „Предисловију” у првој частици, а тиче се његовог уверења да ће са њим временом бити оно што бити мора⁴⁰ или да ће, као у „Моралним поученијима”, часопис нарасти као дрво чијим плодовима ће се сладити будуће генерације, непрестано садећи нова симболичка стабла.

Личност и дело Еустахије Арсић подробно су испитани до сада, а и код савремених проучавалаца српске књижевности 18. и 19. века изазивала је интересовање, посебно у светлу поетичких тенденција попут класицизма и романтизма, међутим, остао је мање истражен барокни потенцијал њеног рада. Овај рад представља

³⁷ Евстахија Арсић, „Морална поученија”, *Сербске лјетописи*, год. V, частица 19, 1829, 106–118.

³⁸ Г. С. Венцловић, *Црни биво у срицу*, 200.

³⁹ Милорад Павић, *Гаврил Сћефановић Венцловић*, Српска књижевна задруга, Београд 1972, 155–158.

⁴⁰ Уп. *Лейтојис Мајице српске: уреднички програми*, прир. Душан Иванић и Светлана Милашиновић, Матица српска, Нови Сад 2024, 27.

допринос на том пољу и евентуални подстрек да се поједини аспекти додатно истраже.⁴¹ Мапирани су мотиви *temento mori*, тј. пролазности, која се неочекивано интегрисала са својом супротношћу – вечношћу. То је постигнуто ефектним одабиром мотива росе, паре, цвећа, небеских тела, комете, који се срећу код Венцловића, али и код енглеских метафизичких песника. На тај начин се барокна слика „воде у покрету” и непрестаним преображајима контекстуализовала са научним промишљањима о духу и „соку нерава”. Научни хоризонти њеног стваралаштва могу се херменеутички објаснити у светлу екопоетике, док ингениозност и кончетистички потенцијал њених текстова представљају стилски израз барока. Омилитички набој и идеја о тексту-позорници Еустахију Арсић презентују као беседницу и глумицу, која својим делом отвара „духовне очи” аудиторијуму, садећи сваким новим читањем из генерације у генерацију „дрво” созерцања вере, науке и уметности.

JELENA MARIĆEVIĆ BALAC

A USEFUL PORTRAIT PAINTED ON A TEAPOT:
BAROQUE ASPECTS IN THE WORK OF
EUSTAHIIJA ARSIĆ (1776–1843)

SUMMARY: This study analyzes *Useful Reflections* (1816) and *Moral Lessons* (1829) by Eustahija Arsić in the context of characteristic Baroque motifs and themes, such as “water in motion”, dew, vapor, and snow. The imagination of this Serbian writer is defined by *ingenio* and *concetto*. Her work holds the potential to be interpreted through the lens of ecopoetics, given the intertwining not only of poetry and prose but also of art and science.

KEYWORDS: Eustahija Arsić, *Useful Reflections*, *Moral Lessons*, Baroque, metaphysical poetry, spirituality, cosmism

Проф. др Јелена Ђ. Марићевић Балаћ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
jelena.maricevic@ff.uns.ac.rs
ORCID: 0000-0002-9590-0305

⁴¹ Посебно би ваљало компаратистички истражити дијалог који са делом Еустахије Арсић успоставља роман *Предео сликан чајем* Милорада Павића.